

Báródi Gabriella¹:

Inspiratív improvizációs szolfézsórán az egyéni alkotókészség tükrében a Margaréta Zeneismeret tankönyv alapján

A zenetanulás a gyermeknél elképzelhetetlen improvizáció nélkül, amely bárkit lelkesíthet, ösztönözhet az örömteli zenélésben. Az improvizáció, más szóval rögtönzés gyors reagálás egy zenei problémára, amelynek az azonnali gondolat és ihlet ad különös élményt.

Az improvizáció első megnyilvánulásai a beszéd kezdeteihez hasonlíthatók. A gyermek utánzással kezd improvizálni. Az így elsajátított dallamot, motívumot saját maga kezdi el variálni, változtatni, tehát ösztönösen beszél a zenei nyelvet. Ez érvényes az anyanyelv elsajátításának folyamatára: először beszélünk (improvizálunk), majd aztán tanulunk szavalni (előadni).

„A rögtönzési képesség veleszületett, humán sajátosság. A gyermek boldogan, önfelédten „halandzsázik”, dúdol, ugrál, rögtönöz mozdulatokat, táncot. A rögtönzés egy kreatív tevékenység, melynek folyamán az érzelmek, gondolatok „szabad utat” kapnak, a spontaneitás öröme segít a frusztrációk, szorongások feldolgozásában. A zene és a tánc, mint sajátosan emberi önkifejezési, és egyben kommunikációs lehetőség kiválóan alkalmas a rögtönzésre. Számos zene- és táncpedagógiai koncepció megalkotója látta meg ebben azt a lehetőséget, hogy a készségek – többek között a ritmusérzék, a mozgáskoordináció, a mélység-magasságérzet, a hangszínhallás képessége, a dallamalkotási készség, és még folytathatnánk a sort – és a kreativitás fejlesztése terén az interpretáció mellett az improvizáció is segítségül szolgálhat.”²

Az improvizáció az élet minden területén jelen van, döntéseinkben, beszédünkben nap mint nap improvizálunk, tehát mindenkiben megvan a rögtönzés képessége. Mégis, egyes zenei műfajokban jó időre háttérbe szorult, vagy teljesen eltűnt, másokban viszont meghatározó szerepet kapott az improvizáció.

Napjaink zenéjében és zenepedagógiájában ismét kezd tért hódítani a rögtönzés, illetve annak oktatása.

Az improvizáció célja:

- Önálló zenei gondolkodás kialakítása
- Kreativitás fejlesztése
- Az improvizációs kezdeményező készség kialakítása, fejlesztése
- Többirányú koncentrációs képesség fejlesztése
- A zenei nyelv spontán, önálló elsajátításának és alkalmazásának segítése
- A zenei elemek tudatos használata (hangmagasság, ritmus, dinamika, hangszín)

---

1 Báródi Gabriella az ELTE TFK Zenei Tanszékén, az Ének-zenetanár, karvezető, szakon végzett 1999-ben, majd a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Ének-zenetanár karvezető szakán szerzett egyetemi diplomát 2005-ben. Huszonöt éves művészet-és közoktatási tapasztalattal rendelkezik. Jelenleg (2022- től) az ELTE BTK Művészetközvetítő és Zenei Intézet művésztanára. Ének-zene tárgyat tanított, érettségiztetett és ifjúsági vegyeskart vezetett a Corvin Mátyás Gimnáziumban. Az Andor Ilona Ének-Zenei Általános és Alapfokú Művészeti Baptista Iskolában az énekkutatás mellett több, száztagú gyermek-és ifjúsági kamarakórust is irányított és korrepetitóri tevékenységet is folytatott. A Farkas Ferenc Zeneiskolában szolfézs és zenetörténet tárgyakat tanított. Művésztanárként a Zenekultúra BA szakon jelenleg oktatott tantárgyai: zeneelmélet-szolfézs, partitúraolvasás, műelemzés, népzene, hangszerismeret, vezénylés, az MA szakon Integrált Összművészeti Projektgyakorlat. A Budapesti Akadémiai Kórustársaságban is énekel, az elmélet - gyakorlat egyensúlyáért.

2 Daragó Rita Laura: Az improvizáció szerepe és gyakorlata az alternatív zenepedagógiai koncepciókban ELTE PPK, Neveléstudományi Doktori Iskola (1-2.o.)

- A zenei hallás,- ritmus- és tempóérzék fejlesztése
- Bizonyos általános képességek (memória, önkontroll, döntési készség, szuggesztivitás) fejlesztése
- A zenei szerkesztés zeneművekben való felismerése és kreatív alkalmazása
- Tájékozódás a különböző zenei stílusokban, az egyes stílusok mélyebb ismerete és a stílusokban való önálló rögtönzőkészség megszerzése
- Az interpretációs készség fejlesztése
- A zenei fantázia és a zenei érzékenység fejlesztése
- A zenei kreativitás és általában a kreatív gondolkodás kialakítása és fejlesztése.

Az improvizációs készség javítja a színpadi kiállást és más jellegű teljesítményt. Fejleszti a magabiztosságot, az önbizalmat, hozzájárulhat az érdeklődés fenntartásához.

Mai oktatási rendszerünk teljesítményorientált, a maximalizmusra törekszik, nehezen teszi lehetővé a hibázás elfogadását. Improvizáció tanításánál ezt kicsit félretehetjük. Minden gyermek kreatív, amíg azt el nem nyomják benne. A kreativitást azonban nem szabad erőltetni, csak dicsérettel, bátorítással szabad kibontakoztatni.

Kodály szavaival élve: „Rögtönözne minden épkézláb gyermek, ha hagynák...de nem lehet magára hagyni zenei világképe kialakításában.” (Gyermekkarok, 1929 – Zene az óvodában, 1941)

A gyereket próbáljuk meg felszabadítani, feloldani, ne féljen a feladattól, az esetleges hibázástól. Improvizációnál azért szabad hibázni, mert aki nem hibázik, nem tud mit kijavítani, nem tud úgy feloldani.

Szeretném különböző aspektusokból, érdekes módszerek alkalmazásának megvilágításával bemutatni az improvizáció alkalmazását.

Abramo-Reynolds kreatív zenetanári módszere:

„Abramo és Reynolds 2014-es kutatása azt mutatja, hogy a kreativitás kutatására van igény az elmúlt időszakban, így a zeneoktatásban is. Ők a kreatív zenetanárok jellemzőit határozták meg 6 pontba foglalva. Érzékelhető ezeknél az elemeknél, hogy az általuk összegzett zenei kreativitás az általános kreativitásnak is megfeleltethető lenne, tehát nem ragaszkodnak szorosan a zenei kvalitások meglétéhez. A kreatív pedagógus kreatív stratégiákat alkalmaz a tanítás során, nem feltétlenül kreatív zeneileg, noha természetesen mindenképp fontos a zenei skillek birtoklása, ám inkább a folyamat irányításában használ ötletes eszközöket. Abramo és Reynolds hangsúlyozzák, hogy a kreatív pedagógusok reagálnak a diákokra és a környezetükre, ennek eredményeként rugalmasak és improvizatívok egyben. A kreatív tanárok adaptívak, mindig az adott pillanatnak megfelelően a legalkalmasabb eszközöket találják meg diákjaik számára. Érzékletes példa az improvizáció korlátozására és kibontakoztatására egy ária éneklése, mely során a dallamot kötöten, hagyományosan szükséges elénekelni, míg a díszítés az előadóra van bízva. Elengedhetetlen, hogy kreatív zenei készségeikben a zenetanárok tudatosan fejlődjenek, hiszen a kreatív zenetanár nem pusztán ösztönösen cselekvő pedagógus.”³

A fentiekből látszik, milyen fontos a kreatív tanár tudatos fejlődése és felelőssége egyaránt.

A művészetoktatásban már hosszú évtizedek óta sok helyen megfigyelhető, hogy szolfézs és hangszertanulás külön pályán mozog. A fő cél, hogy az improvizáció variatív eszközeivel két tárgy: hangszer és szolfézs összefonódjon. Közvetlen kapcsolatot kell találnunk, hogy hangszer és szolfézs együtt legyen zene.

Nem az improvizáció a cél, hanem a gyermek fejlődése. Az improvizáció eszköz. Sok zeneszerző variált alaptémaként gyermek, népdalokat, ezenkívül a könnyűzene is áttemelt ill. felhasznált

---

3 Fekete Anikó: Kreatív zenei gyakorlatok hatása a felsőoktatásban tanulók körében [Fekete Aniko.pdf](#) (parlando.hu)

klasszikus zeneszerzők műveiből témákat. Zenehallgatási gyakorlatomban mindig felhívom növendékeim figyelmét a variánsok pontos elemzésére, megfigyelésére sőt tovább gondolására. A legfontosabb pedig az, hogy maradjon meg a növendékek szolfézs tárgy iránti rajongása. Huszonöt éves tanítási gyakorlatom óta én e célért eddigi improvizációs tudásom és módszereim alapján is mindent megteszek.

Ha valaki jól beszél a zene nyelvét, jobban is fog énekelni és hangszeren játszani.

Improvizáció a szolfézs 1. osztályban

Felhasznált tankönyv, anyag:

Horváth Istvánné Smid Anna - Lázárné Nagy Andrea. MARGARÉTA ZENEISMERET tankönyv a zeneiskolák 1. évfolyama számára (a továbbiakban tk. rövidítéssel szerepel)

Gryllus Vilmos 231 dalszövege-válogatás

Gryllus Vilmos (Budapest, 1951. október 28. –) kétszeres Kossuth-díjas magyar zenész, előadóművész, zeneszerző.

Weöres Sándor: Bóbita című verseskötete

Weöres Sándor: Ha a világ rigó lenne című verseskötete.

Weöres Sándor Kossuth- és Baumgarten-díjas magyar költő, író, műfordító, filozófus, irodalomtudós, muzeológus

Kányádi Sándor versei-válogatás

Kaláka–Kányádi: *Kicsiknek és nagyoknak*; Gryllus Kft., Bp., 2015 (*Hangzó Helikon*) + CD.

Kányádi Sándor a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas erdélyi magyar költő, a Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

A felhasznált Margaréta tankönyv 2023-as kiadású tankönyv, amely a mogyoródi ROMI-SULI (kiadásért felelős: Romankovics András) rendkívüli népszerűségnek örvend a hazai szakmában, sok szolfézs tanár nagy örömmel már évek óta használja / használta a tanításban, köztük én is.

A könyv követi Kodály koncepcióját és figyelembe veszi Dobszay László tanár úr vitathatatlanul professzionális és alapvető pedagógiai és módszertani elveit: sok gyermekdalt, népdalt és régi táncot tartalmaz, valamint szolmizációs alapú.

Több azonos dallamfordulat éneklésével biztosítja a zenei folyamat megéreztetését, automatizálódását. Az előképző gyermekjátékainak, gyermekdalainak hagyományát folytatva a könyv első része játékokra is alkalmas gyermekdalokat, régi stílusú népdalokat (követve Dobszay tanár úr évenként változó, de egy tanéven belül azonos stíluskörökre épülő metódikáját), ezen kívül kánonokat és régi táncokat tartalmaz. Kapcsolódik a hangszeres tanulmányokhoz, mert sok műzenei részletet tartalmaz a hangszeres iskolákból.

A Kodály-metodika gyakorlati alkalmazásának egyik úttörője Szabó Helga (1933-2011) a hazai ének-zeneoktatás egyik legkiválóbb, legkreatívabb alakja. 1976-1982 között dolgozta ki és jelentette meg *Énekes improvizáció az iskolában* című négy kötetből álló sorozatát, amely engem a zeneiskolai tanári munkám során a szolfézsórákon történő improvizációra motivált több évfolyamon. Kodály dallamokra, szövegre egyaránt javasolt kreatív ötleteket amikor a rögtönzésre inspirálta a zenetanárokat. Hangsúlyozta: a tanulók nem hagyhatók magukra az improvizáció során, példák, minták motiválják őket. Ehhez Weöres Sándor Kossuth- és Baumgarten-díjas magyar költő, író, műfordító, filozófus, irodalomtudós, muzeológus több gyermekverskötete volt a vezérfonál, a fő iránymutató. Továbbépítve a szöveg és a dallam kapcsolatát, Gryllus Vilmos dalainak szövege is nagyszerűen felhasználható inspiráló improvizációs gyakorlatok kialakításához. Fontos szempont, hogy a ritmusérzék fejlesztése mindig előzze meg a zenei rögtönzést.

Improvizáció játékos gyakorlatok alkalmazásával

1. A vers ritmikus bemutatásához egyenletesen körbejárnak a gyerekek, mondják a verset, mozognak hozzá és eljátsszák.

Pl.: Weöres Sándor: Galagonya, Furulya, Barangolók, Táncnóta, Pletykázó asszonyok, Haragosi, Kellene kis kert, Kergető, Regélő, Erdőt járunk, Kutyatár, A tündér, Varázsének, Lidérc, Szán megy el az ablakod alatt, Száncsengő, Csiribiri (ez utóbbi a tizenhatodik gyakorlásához kiváló).

A versek lényege a ritmusnak és a képeknek sajátos zeneiségben való egyéülvadása. A költő változatos szimultán ritmusokat alkalmaz, s többnyire a zeneileg is leírható dallam vonz magához a ritmusnál konkrétabb képeket. A tartalom és a jelentés nagyjából a hangzás, a ritmus és a dallam révén érvényesül.

2. A vers, a dallam ritmusának kiugrálása, karakterének megérettetése, megjelenítése

Pl.: Bolygó zápor, Futózápor, Románc, Vásár, Szüret után, Ugrótáncot jókedvemből, Építők, Forgós ropogós, Bújócska, Hold és felhő

Gryllus: Lassan jár a csigabiga

Kányádi Sándor: Gágogó, Tánc a havon, Kánikula

3. A versek megszólaltatása maguk improvizálta kis dallamokkal, éneklő beszéd, párbeszéd

Pl.: Éneklő beszéd: Tekereg a szél, Békák, Réti csiga, Túl, túl, Pletykázó asszonyok

Párbeszéd: Itthon-e a gazda?, Hallod-e feleség?,

Táncnóta

4. Megadott tér kitöltése ritmusértékekkel

Adott hiányos motívumpár vagy szabályos hiányos periódus hiányzó ütemeibe, pl. utolsó egy-két ütemébe ritmus improvizáció készítése, kitalálása.

Pl.:Gryllus: Karácsonyi angyalok, Hallgatag erdő

Kányádi Sándor: Róka – mondóka, Kilenc pipe

5. Ritmusrögtönzési formák:

Hiányzó ütemek pótlása, ritmuskígyó, ritmus dominó, ritmusház, ritmustorony építése, ritmusposta, ritmus staféta, ismétlés változtatással, ugralós játék, hasonló és különböző rögtönzése, szaporítás, ritkítás, cserebere, ritmus osztinató, dallamhoz ritmus, szavakhoz, versekhez ritmuskíséret, ütemmutató változtatása, alkotása, kérdésre felelet alkotás (periódus előkészítése), Body Percussion, Looper, névjáték.

Ezeket az improvizációt fejlesztő játékokat 25 éve már alkalmaztam előképzőtől negyedik osztályig. Az ostinatokhoz elengedhetetlen a változatos ritmushangszerek gyakori használata, legújabbán népszerű pl. a Boom Whacker. Természetesen az évtizedek óta már nagy népszerűségnek örvendő Orff hangszerek is nagyszerűen használhatók.

6. Dallamalkotás: ritkítás, szaporítás, összezsugorodó dallam, kibővülő dallam, kérdésre felelet alkotás, periódus dallam, tükörkép dallam, pentaton szekvencia, kvintváltás. Több gyerek dallamimprovizációjánál a tankönyv dallamait különböző módon használom fel. Mindegyik dallamalkotás szolmizálva történik, mert ez az improvizálás tudatos jellegét erősíti ennél a korosztálynál. Mindig teret adok a szolmizáció nélküli rögtönzésre is, ha a dallam szerkezetében való tájékozódás már biztonságos és kialakult. Mindehhez a 9-10 éves gyermekeknél már jól kialakított, ismert és hónapról hónapra rendszeresen gyakorlott biton-triton, tetraton, pentachord, pentaton és hexachord dallamok mellett a második félévben a dúr hangsorban való dallamalkotási

lépések és ezek folyamatos bővítése, kiegészítése is bátran alkalmazhatóak a kreatív tanár műhelymunkáját építve.

Mindezekből kiderül, hogy a fent említett dallamalkotás minden formája változatosan kipróbálhatóak a tankönyvi példákön akár úgy is, hogy két pentachord, (Pl. Láttál-e már, Hová mégy te) vagy más azonos hangsorú dal, pl. a volta ritmusú Fakad a bodza című dal (G.d'Amiens: Körtánc), Szállongó szél című német népdal dallamanyagát a dalszöveg nélkül összekeverünk és azokra alkotunk ritkítást, szaporítást, összezsugorodó dallamot, kérdés-választ, tükörképet stb. A tanuló hozzáállásán nagyon sok múlik, mennyire oldott ehhez, így az alkotási folyamatokban a tanár tudatos, kreatív bevezetése, előkészítő munkája, inspirációja, nyugalma, motiváló, felhívó, kezdeményező megjegyzései, lelkesítő, játékos, de olykor kifejezetten asszertív kommunikációja kulcsfontosságú az improvizáció elkezdésében, kialakításában és megvalósításában.

Érdekes, nem meglepő tény, hogy az egyetemista korosztály is képes dallamalkotó improvizációra. Egyik kolléganőm Dr. Horváth Ágnes kísérletező kedve az ELTE BTK Művészetközvetítő és Zenei Intézet osztatlan tanárképzésében maradandó élményt és hatékony inspirációt jelentett a zeneelmélet-szolfézs órán improvizáló hallgató körében. Az órai eredmények a tanár és a hallgatók kreativitását egyaránt mutatták:

„Az improvizáció és a kreatív zenei gyakorlat élménye (összekapcsolódva a zeneművek meghallgatása, játszása, éneklése, elemzése során leszűrt tudásanyaggal) rendkívüli motivációt jelentett a hallgatók számára. Élvezték az önálló munkát, amely során a tanult, látott-hallott zenei készletből válogatva, de szabadon alkothatnak. Az önkifejezés, a kreativitás, az értékteremtés lehetősége, a sikerélmény mind olyan ösztönző inspirációs forrás volt, amelyért örömmel vállalták az időigényes feladatot.”⁴

6.1. Az ismeretlen dallam kezdő motívuma és a sorszerkezete meghatározott. Ezt teljes dallammá lehet kiegészíteni.

Pl.: Kezdőmotívum: l-t-l-s/ m-fi-s-m/ Sorszerkezet: A5 B A B

6.2. Adott sorszerkezet, a dallam szabadon választható

Pl. Régi stílusú teljesen kvintváltó népdalra szerkezet: A5 A5v A Av

6.3. Adott ritmus, erre sokféle variáns énekelhető. Pl.: Titi-tiriri/tá-tá/ Szinkópa/ Titi-tá
A szinkópás dalok is jól variálhatók.

Pl.: Gryllus: Gomba-dal

6.4. Adott dallamváz ütemek és ritmus nélkül.

Pl.: s-l-s-m/ l-l-s-m/ ss-sl-sfi-m/ r-s-m-szün/

6.5. A teljes dallam ismert, amelyre variáns énekelhető. Pl. Tk. : Ugyan édes komámasszony

6.6. Adott az ütemmutató (pl. 2/4), amelyre bármilyen stílusú népdal jellegű négysoros dallam énekelhető.

7. Pentaton improvizációk általában a hangsor dó vagy lá, ritkábban szó alaphangjára

Pl.: Kányádi Sándor: Kérdező

7.1.a Négysoros improvizációk régi stílusú népdalokra: Pentatónia lefelé kvintváltással, variánsok alkotásával (a régi stílus négy soros jellegéből kiindulva, variálhatóak pl. a páros sorok)

Pl.: Tk. Hej Dunáról fúj a szél, Megrakják a tüzet

7.1.b Variációk, variáns a régi stílusú népdalokban: Lefelé kvintváltó népdalok fi-vel variánsok alkotásával (a régi stílus négy soros jellegéből kiindulva, variálhatóak pl. a páros sorok)

Pl.: Tk. Az ürögi utcán foly' a víz, Érik a szőlő, Győri kanász a dombon

8. Dó-hexachord improvizációk szekvenciával

Gryllus Vilmos: Katicabogár

8. Nyolcütemes periódus (4+4 ütemes tagolódás, kérdés-válasz viszonyok AB forma) szabad dallambefejezéssel, dallamvariánssal

Pl.: Dó pentachord: Szántottam gyöpöt (magyar nd.)

Lassan jár a csigabiga (Gryllus Vilmos).

Lá pentachord: Pl. Hej tulipán, Ej görbénye (magyar nd.)

Itt sétál, ott mászkál a cicám (lengyel nd.)

Fakad a bodza A Av forma

9. Improvizáció meghatározott hangközzel, meghatározott metrumban, meghatározott ütemszámmal, vagy szabadon más dallambefejező variánssal. Tercelhetünk énekelve, vagy zongorával, furulyával: a gyerekek éneklük a terc alsó vagy felső párját).

Pl.: Fehérvárra megyek én, megyek én - A dal két sora énekelhető tercpárhuzamban.

Kiment a ház az ablakon -kánon tercelhető, a vége szabadon variálható tercmenetekkel.

10. Pentachord (dúr vagy moll) dalok páros (páratlan) metrumban, meghatározott ütemszámmal, egy szólamban vagy egyszerű többszólamú szerkesztésben: dudabasszussal, amely a tonika-domináns főfunkciós viszonyrendszert készíti elő, vagy üres kvintekkel.

Példák a tk. magyar népdalaiból: Aluszol-e jó juhász; Zöld mező pázsitján,

Kicsi vagyok én; Karsai rózsá; Összejöttek, összejöttek a szarvasi lányok

11. Tükörkép improvizációk (ritmus-tükörképek, dallam-tükörképek; megadott vagy szabadon választott hangkészlet).

Bármelyik dallamra készülhet pl. magyar népdalokra, vagy régi táncok dallamaira úgy is, hogy az alaphang a tükörtengely és úgy is, hogy a ritmust tükrözzük.

Pl.: Kocsi szekér, kocsi szán című magyar népdal variált dallamára tükrözhetünk.

Egyszer egy királyfi című magyar népdal variált dallamára tükrözhetünk.

12. Improvizációk kétszólamú ritmussorra építve. A hangkészlet szabadon választható.

Pl.: Tk.: Bartók: Mikrokozmosz III./75., Triolák - részlet

13. Improvizációk nyolcütemes egységekre építve, 4+4 ütem, kérdés-válasz viszony.

Pl.: Tk. Melléklet feladataiból válogatva tetszés szerint a klasszikus A+Av nyolc ütemes periódusokból: Ritmus improvizáció az utolsó 4 ütemben

14. Különböző hangulatokra, történésekre épített improvizációk.

Pl.: Régi táncok: Karakterük jellegzetessége az aprózás kedvelése, ld. ti-riri ritmusképlet. Vidám hangulatúak gyors tempóval, gyors, aprózott ritmusokkal és páros ütemmutatóval. Mindegyik táncnál a periódus 2. része, ill. a befejezés improvizálható.

Tk.: Hidló végén, Ungaresca : Régi magyar táncdal, 1853., Pozsonyi tánc

J.S. Bach: Musette

Weiner: Rókatánc (külön kottáról)

15. Improvizációk megadott ritmikai problémákra építve

Fontos szempont, hogy legyen benne triola, vagy szinkópa, vagy más összetett ritmus. Adott népdalban azt a szót ki lehet cserélni, amelyekben a fent említett összetett ritmusok közül valamelyik, esetleg több is szerepel. A fenti összetett ritmusokkal felépülő ritmusgyakorlatra ritmizált szöveget lehet írni. Lehet belőle többféle csoportmunka is az egyéni készségek, képességek és a létszámtól függően.

Mindezek mellett párhuzamosan a dallamimprovizációhoz elengedhetetlenül társul a ritmusfejlesztés alkalmazása is. Ennek egyik legjelesebb zeneszerzője és zenetanára az Erkel Ferenc,- Bartók-Pásztory díjas Sárly László, akinek kreatív zeneszerzői játékaik évtizedek óta országsszerte inspirálják az oktatás-nevelésben működő kollégákat ma az óvodapedagógusoktól az egyetemi oktatókig. A Sárly- módszer a 20. századi zenét szeretteti meg kreatív zenei gyakorlatok használatával, alkalmazásával. Ezek a csoportos zenei gyakorlatok játékosan fejlesztenek számos területet. A jobb-és bal agyfélteke összehangolását, a zenei fantáziát, a zenei készségeket, a koncentrációt, a figyelmet. Felfedeztetik a zene kifejezőeszközeit, csoportépítő és közösségteremtő hatásúak. Szabadon alakíthatóak az adott csoport szükséglete, tudásszintje szerint, ezért is nagyon népszerűek minden korosztálynál. (In: *Sárly László: Kreatív zenei gyakorlatok. Jelenkor Kiadó, Pécs 2010. 6*)

A ritmusfejlesztő feladatok közül felhasználtam tanításom során jó néhányat, amelyek ötlete többek között Fekete Anikó kolléganőmnek is köszönhető, aki intézetünk egyik oktatója.

16. Hangszerbemutató improvizáció (a hangszeren létrehozható hangok és hangzások széles skálán történő megszólaltatása).

Szolfézs kamaraórán, amelyhez köthetőek a tanévhez kapcsolódó ünnepeink, sőt a jeles napok is pl. (Mikulás, Karácsony, Húsvét, Pünkösöd, Gyermeknap, évváró játékkora keretében) valósítható meg ez a kreatív rögtönzésfejlesztő játék.

Az összművészeti zenei nevelés egyik megalkotója Émile Jaques-Dalcroze svájci francia zeneszerző és zenetanár összetett zenepedagógiai módszert vezetett be. Az érzetekre és az érzésekre való hatás elérésével oldotta a merev szolfézs tanítást. Módszerének alapja az improvizáció, a zenét mozgással kiegészítve. A Dalcroze - módszeren belül az a fő cél, hogy a gyakorlatok során a tanulók az éneklés a mozgás és a játék által saját maguk számára és önállóan fedezzék fel a zenét, és saját magukat, ahelyett, hogy a tanárt imitálnák. Ehhez korosztálytól függetlenül bátorságra van szükség. Társadalmunkban az emberek nagy része teljesítménycentrikus, ezért a társadalmunk által szabott elvárások miatt ilyen irányú sikert pedig általában sokkal hamarabb és könnyebben el lehet érni utánpótlás által, mint elmélyülés és kreatív alkotás által. Az úgynevezett Dalcroze-háromszög adja e különleges és speciális módszer szerkezetét, amelynek három csúcsában az alábbi tevékenységek állnak: zenei improvizáció, euritmia (kinesztézia), szolfézsritmika (hallásfejlesztés, lapról olvasás, zeneelmélet). A hármas egységnek köszönhetően a tanulók összefüggéseket keresnek az egyes tevékenységek között, ezáltal rákényszerülve a zenei gondolatok más területen történő absztrahálására. Az alapvető zenei elemek felismerésére vezet rá a tanulókat ez a módszer.

A szolfézsórai improvizációval terápiás céljaim is vannak az alkotás szolgálatában. Céлом, hogy a gyermekek a feladatok által oldott, feszültségmentes légkört tudjanak kialakítani, ami nemcsak stresszlevezető hatású lehet, hanem bátorságot, nyitottságot, sikerélményt, örömet, szabadságot, önkifejezést, katarzist és sok olyan érzést, amiket szavakkal nehéz kifejezni, de a zene által lehet.

Dr Horváth Ágnes tanársegéd a művészetterápia és az improvizáció kapcsolatáról így fogalmaz:

„A művészetterápia alkotásközpontú megközelítési módjához hasonlóan ebben az esetben is a művészet által történő önkifejezés és az alkotás folyamata hordozta a terápiás hatást. A hallgatók nem rendelkeztek különleges művészi tehetséggel, nem volt tapasztalatuk hasonló jellegű kreatív tevékenységről, mégis igen sokoldalúan nyilatkoztak meg, gazdagították egymás zenei palettáját újabb és újabb ötletekkel. Ahhoz, hogy a folyamat sikeres legyen, a művészetterápiákhoz hasonlóan a kreativitásra, a szabad önkifejezésre és a bizalomra helyeztük a hangsúlyt. A hallgatók megismerkedtek a 20. századi zene kreatív lehetőségeivel, ezeket saját gondolataik és érzéseik nonverbális kifejezésére használták. Kottapapírra vethették, kiírhatták magukból vagy hangszeren kijátszhatták félelmeiket, kérdéseiket. A megismert zenei anyagokból, szerkesztési technikákból merítettek, azokat tovább gondolták, átszűrték saját személyiségükön, így létrejött egy új, saját, egyedi alkotás. Jelentős sikerélményhez, önbizalom erősítéshez juttatta őket az, hogy megtapasztalhatták, mennyi mindenre képesek, amit korábban nem tudtak magukról.”⁵

Horváth Istvánné Smid Anna - Lázárné Nagy Andrea Margaréta Zeneismeret tankönyve a zeneiskolák 1. évfolyama számára a legnagyobb példányszámban eladott szolfézsoknyv ma Magyarországon már öt éve. Nem véletlenül. Kreatívan összeválogatott nagy nép-és műdalanyaga, zenei szemelvényei, zeneelméleti összefoglaló táblázatai, kreatív zenei feladatai, zenehallgatási anyagai páratlan szerzői szakértelemről és nagyfokú szakmai tudásról és ugyanakkor rutinról adnak tanúbizonyságot. Smid Anna és Lázárné Nagy Andrea szerzőpáros megreformálta hazánk szolfézsoktatását, amely minden eddiginél nagyobb teret és kedvet adott többek között az improvizáció bevezetéséhez és alkalmazásához alsó tagozatos korú növendékek számára.

Az improvizáció alatt mindig újra és újra találhatunk új utakat szerepeink elfogadásához és a másokkal közösen végzett munkához; olyan új utakat, amelyek előhózzák belőlünk a kreativitást és a spontaneitást. Erre a szolfézsóra egy Margaréta Zeneismeret tankönyvvel mindig jó megoldás. Elsősorban akkor, ha a Kodály metodika érvényre jutásával, alkalmazásával meggyorsítjuk, hatékonyabbá tesszük és ötletesen, az átlagostól eltérően színesítjük az improvizáció egyre kreatívabb és ötletesebb kialakítását, fejlesztését és gyakorlatát.

Az improvizáció mindig kockázatos. Megteremtéséhez és megvalósításához jólszervezettség kell. A tanár hangulatkeltése, nyugalma, kiegyensúlyozottsága, könnyed humora, saját improvizációja pillanatok alatt elindíthatja a folyamatot, de sosem óra végén, hanem inkább az óra első felében.

Az improvizáció képes feloldani a görcsös, feszült figyelmet, és bátorságra és függetlenségre ösztönzi az énekeseket. Így ad az alkotónak és a befogadónak egyaránt örömteli élményt. Ilyen felszabadító ereje van ennek a módszernek és az ez által megteremtett különleges egyedi zenének.

„A zene lelki táplálék és semmi mással nem pótolható. Aki nem él vele: lelki vérszegénységben él és hal. Teljes lelki élet zene nélkül nincs. Vannak a léleknek régiói, melyekbe csak a zene világít be.” (Kodály: Visszatekintés 1. 1964, 156.)

Báródi Gabriella
művésztanár

Bibliográfia

Abramo, Joseph Michael, Reynolds, Amy (2014). „Pedagogical Creativity” as a Framework for Music Teacher Education. *Journal of Music Teacher Education*.

Apagyi Mária (1984): Szerkesztés és rögtönzés. Népművelési Intézet, Budapest

Bailey, Derek: *Improvisation. Its Nature and Practice in Music*. Da Capo Press, 1993.

Czeizel Endre–Batta András (szerk.): *A zenei tehetség gyökerei*. Budapest: Mahler Marcell Alapítvány – Arktisz Kiadó, 1992.

Daragó Rita Laura: *Az improvizáció szerepe és gyakorlata az alternatív zenepedagógiai koncepciókban* ELTE PPK, Neveléstudományi Doktori Iskola (2)

Dimény Judit: *Hang-játék*. Budapest: Zeneműkiadó, 1981.

Dr. Benedek Mónika: „Improvizálhatok?”– Improvizációs gyakorlatok a zeneiskolai szolfézs és zeneelmélet órákon c. továbbképzések – a tanár szemszögéből c. fejezet 2., 5. bekezdés, *Parlando* www.parlando.hu/2018/2018-5/Benedek_Monika.htm

Dr. Bodnár Gábor: *Zenei idegen nyelvünk. Az ének-zene tanítása*. [Our musical foreign language. Classroom music teaching] In: Katona András – Ládi László – Victor András (szerk.). *Tanuljunk, de hogyan!?* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 260–280.

Dr, Horváth Ágnes: *Tanulás – improvizáció – alkotás. Kreatív zenei műhely és innovatív szemléletű zeneelmélet-oktatás az ELTE-n*, in *Parlando*, 2021 (4)

Eigen, Manfred–Winkler, Ruthild: *A játék. Természeti törvények irányítják a véletlent*. Budapest: Gondolat, 1981. Ford.: Koch Sándor.

Fekete Anikó: *Kreatív zenei gyakorlatok hatása a felsőoktatásban tanulók körében* [Fekete_Aniko.pdf \(parlando.hu\)](http://Fekete_Aniko.pdf(parlando.hu)) (3)

Fisher, Chester (ed.) 1983: *A zene könyve*. Révész Dorrit ford. Budapest: Zeneműkiadó.

Gonda János (2000): *Improvizáció és pedagógia*, In: *Parlando*, 1. sz., p. 37-44.

Horváth Istvánné Smid Anna - Lázárné Nagy Andrea. *MARGARÉTA ZENEISMERET* tankönyv a zeneiskolák 1. évfolyama számára ROMI-SULI Könyvkiadó, 2023

Ittész Mihály (2011): *Szabó Helga, a kutató zenepedagógus (1933-2011)*. In: *Parlando*, 2011. 4. sz.

Kodály Zoltán: *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. I. Szerk.: Bónis Ferenc Budapest, Zeneműkiadó Vállalat, 1974. (1)

Philpott, C. (2016). *Musical literacy: Music as a language*. In: McPherson, G. E. (szerk.) *The Child as Musician: A Handbook of Musical Development*. Oxford University Press.

URL: https://books.google.hu/books?hl=hu&lr=&id=I7alCgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=musical+development+and+education&ots=pf_-

pXqoTm&sig=hDVS6kEjYsV_HJTcFqVUNgtmlbs&redir_esc=y#v=onepage&q=musical
%20development%20and%20education&f=false

Sáry László: Kreatív zenei gyakorlatok. Jelenkor Kiadó, Pécs 2010. ISBN 9789636764852

Szabolcsi Bence–Tóth Aladár: Zenei lexikon. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat, 1965.

Szabó Helga (1978): Énekes improvizáció az iskolában, I. kötet. Zeneműkiadó, Budapest

Szőnyi Erzsébet (1988): Zenei nevelési irányzatok a XX. században, Tankönyvkiadó, Budapest

Turmezeyné Heller E., & Balogh, L. (2009). Zenei tehetséggondozás és képességfejlesztés. Debrecen: Kocka Kör

Turmezeyné Heller, E. (2006). A zenei ismeretek és képességek fejlődése az alsó tagozatos életkorban. PhD értekezés. Debreceni Egyetem Interdiszciplináris Bölcsészettudományok Doktori Iskola. URL: 69 <https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/628ff71f-4b08-45eb-a74c7982033ed02b/content>

Turmezeyné Heller, E., Máth, J., & Balogh, L. (2005). Zenei képességek és iskolai fejlesztés. Magyar Pedagógia, 105(2), 207–236. URL: <https://www.magyarpedagogia.hu/index.php/magyarpedagogia/article/view/338/336>

Online lexikonok és szaklapok:

Fidelio Online – Fidipédia: <http://www.fidelio.hu/fidipedia>

Oxford Music Online – Grove Music Online: <http://www.oxfordmusiconline.com/>

Eötvös Loránd University Faculty of Humanities Institute of Arts Communication and Music
ELTE BTK Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Művészetközvetítő és
Zenei Intézet

[Báródi Gabriella \(elte.hu\)](mailto:Barodi.Gabriella@elte.hu)

Budapest, 2024. január